

בני נוער בישראל : מצב כלכלי וניהול משק הבית

לקט ממצאים מספר 5

מתוך מחקר "עמדות ושינויים בדפוסי אורח חיים, תזונה
ופעילות גופנית בקרב בני נוער 2019-2021"

2025

כותבי הדוח

פרופ' אביעד טור-סיני

קרן דביר

אביתר שמול

שי שכטמן-שחר

ייעוץ בכתיבת הדוח

ד"ר עמלי שחף

ד"ר חגית ששון

עורכי המחקר

פרופ' אביעד טור-סיני

פרופ' יוסי הראל-פיש

פרופ' אורנה בראון-אפל

ד"ר שרה קפלן

ד"ר סיגל סופר

ד"ר איל שרגל

קרן דביר

מחקר זה מומן על ידי משרד המדע, הטכנולוגיה והחלל, מענק מחקר מספר 3-13634

האקדמית
עמק יזרעאל

ע"ש מקס שטרן

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

אוניברסיטת
בר-אילן
Bar-Ilan University

מכון וינגייט
WINGATE INSTITUTE

אוניברסיטת חיפה
UNIVERSITY OF HAIFA
جامعة حيفا

מאוחדת

מבוא ללקט הממצאים

תקופת ההתבגרות מהווה "חלון הזדמנויות" לבחינת אורח חייהם של בני הנוער, במהלכה ניתן ללמוד אודות שינויים אפשריים בהתנהגותם בבריאותם, תזונתם, דפוסי פעילותם הגופנית, אורח חייהם ואיכות חייהם, וכן אודות עמדותיהם ביחס לכל אלו. יחד עם זאת, למיטב ידיעתו, נושא זה טרם נחקר באופן מעמיק עד היום. פרויקט המחקר שלנו נוצר כדי למלא את הפער הזה ולספק תובנות שיכולות להשפיע על מדיניות ותמיכה בצעירים בישראל.

צוות המחקר כלל מומחים מתחומים שונים, מכלכלה, פסיכולוגיה ועד בריאות הציבור ומגוון זה אפשר ראייה הוליסטית של האתגרים והצרכים של בני הנוער.

המחקר נערך בין השנים 2019 – 2021 וכלל ראיונות ושאלונים עם מדגם בני נוער והוריהם. המחקר נערך בשלושה שלבים חשובים בחיי בני הנוער: כניסה לחטיבה העליונה, קבלת הצו הראשון וסיום התיכון. מדגם בני הנוער נבנה כך שיותאם במאפיינים דמוגרפיים וכלכליים למדגם הארצי המייצג.

שלא במתכוון כללה תקופת המחקר גם את תחילת תקופת הקורונה עד וכולל הסגר השני ובמהלך המחקר נערכו עדכונים לנושא הקורונה.

בהמשך למאמרים שנכתבו אודות ממצאי המחקר יצרנו גם 6 לקטי ממצאים, המתארים נושאים וצמתים משמעותיים בחיי בני הנוער והוריהם: בריאות גופנית ונפשית, שמירה על אורח חיים בריא, מאפייני חיי החברה ולימודים, מאפייני הורות, מצב כלכלי וניהול משק הבית והכנה לשירות הצבאי.

אנו תקווה ששימוש בממצאים אלו יוביל לתמיכה בצעירים והוריהם במעברים החשובים של חייהם.

לקט ממצאים מס' 5 – כלכלה ומשק בית

לקט הממצאים הנוכחי מתמקד במצב כלכלי וניהול משק הבית.

משק הבית מהווה יחידה כלכלית וחברתית מרכזית, המשפיעה באופן מהותי על חיי כל אחד מחבריה. עבור בני נוער, המעורבות והמודעות לנושאים פיננסיים והתנהלות כלכלית של המשפחה יכולות להיות בעלות השלכות משמעותיות על עתידם.

מסמך זה שופך אור על ההיבטים השונים של מצב כלכלי וניהול משק הבית בקרב משפחות עם בני נוער בישראל. המחקר בוחן את מודעות בני הנוער למצב הכלכלי, מחוברותם הפיננסית, דפוסי התנהלות של ההורים והשפעות כלכליות של מגפת הקורונה - תוך השוואה בין קבוצות אוכלוסייה שונות.

התובנות העולות מהמחקר יכולות לסייע בהבנת הצרכים הייחודיים של משפחות עם מתבגרים, ולהוות בסיס לפיתוח תוכניות תמיכה וקידום חינוך פיננסי המותאמות לאתגרים של תקופת חיים זו. בסופו של דבר, הבנה מעמיקה של הדינמיקה במשקי הבית תאפשר להעצים את הדור הבא ולהכינו טוב יותר להתמודדות עם סוגיות כלכליות בבגרותם.

מאפייני המשיבים

מאפיינים דמוגרפיים כלליים

גל וו		גל ו		גל ו		
מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	
277	61%	350	78%	451	100%	סך הכל
						מגזר
185	67%	240	69%	314	70%	יהודי
92	33%	110	31%	136	30%	ערבי
						מגדר (בני נוער)
152	55%	189	54%	237	53%	נערות
125	45%	161	46%	213	47%	נערים

מאפיינים חברתיים כלכליים

גל וו		גל ו		גל ו		
מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	
						אשכול חברתי-כלכלי - יהודים
31	17%	40	17%	54	17%	1-3
82	44%	94	39%	116	37%	4-6
72	39%	106	44%	144	46%	7-9
						אשכול חברתי-כלכלי - ערבים
51	56%	59	54%	59	54%	1-3
39	42%	48	43%	48	44%	4-6
2	2%	3	3%	3	3%	7-9

גל וו		גל ו		גל ו		
מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	
						השכלה (הורים) - כלל המדגם
44	16%	51	15%	66	15%	ללא תעודת בגרות
98	37%	116	35%	149	34%	תעודת בגרות מלאה
92	34%	120	36%	154	36%	תואר ראשון/תעודה
33	12%	48	14%	64	15%	תארים מתקדמים
						השכלה (הורה) - יהודים
15	8%	20	8%	28	9%	ללא תעודת בגרות
65	35%	77	32%	104	33%	תעודת בגרות מלאה
77	42%	104	43%	131	42%	תואר ראשון/תעודה
28	15%	39	17%	51	16%	תארים מתקדמים
						השכלה (הורה) - ערבים
29	35%	31	33%	38	32%	ללא תעודת בגרות
33	40%	39	41%	44	37%	תעודת בגרות מלאה
15	18%	16	17%	23	20%	תואר ראשון/תעודה
5	6%	9	9%	13	11%	תארים מתקדמים

מאפייני המשיבים - המשך

מאפייני מידת דתיות

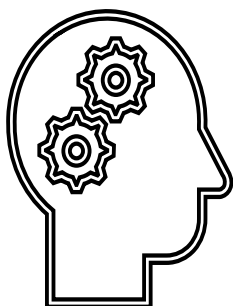
גל ו		גל ו		גל ו		
מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	מספר	אחוזים	
						הגדרה דתית (הורים) - יהודים
128	69%	163	68%	209	66%	חילוני/ת
32	17%	39	16%	59	19%	דתי/ה
25	14%	38	16%	46	15%	דתי/ה מאוד או חרדי/ת
						הגדרה דתית (הורים) - ערבים
0	0%	0	0%	0	0%	חילוני/ת
15	16%	20	18%	31	23%	דתי/ה
77	84%	90	82%	104	77%	דתי/ה מאוד או חרדי/ת

מדריך לקריאת לקט הממצאים

התרשימים מציגים נתונים מספריים באחוזים, כאשר:

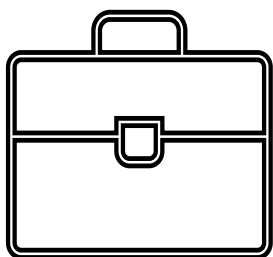
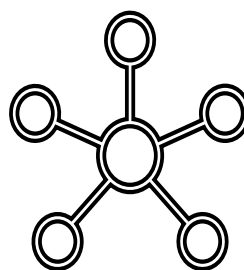
- צבעים שונים מייצגים קבוצות שונות (לדוגמה: נערים/נערות או יהודים/ערבים)
- גלים I, II, III מייצגים את שלושת שלבי המחקר (גיל 15, 16, 17 בקירוב)
- בהשוואה בין הגלים השונים, גודל האוכלוסייה המוצגת מתייחס תמיד לגודל המדגם בגל האחרון. זאת מכיוון שהמחקר עוקב אחר אותם נחקרים לאורך זמן ומשווה את התפתחותם.
- שימו לב לנתונים המוצגים בתיבות מידע נפרדות ולהגדרות של מדדים המתארים את המשתנים השונים.

נושאי הדוח

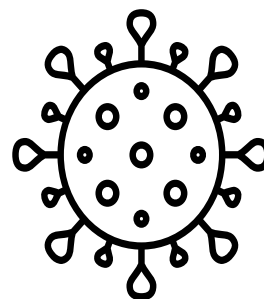
מודעות בני הנוער למצב הכלכלי
במשק הבית
עמוד 6

מחברות פיננסית של בני הנוער
עמודים 7-8

סגנון התנהלות כלכלית אצל ההורים
עמודים 9-10

השלכות כלכליות של תקופת
הקורונה (בני נוער והורים)
עמודים 11-13

ניהול משק בית

תקציר ממצאים

מודעות בני הנוער למצב הכלכלי במשק הבית

- המצב הכלכלי בבית מעסיק את בני הנוער מהמגזר הערבי יותר מאשר את בני הנוער במגזר היהודי.
- בגילאים הבוגרים יותר (בגל השלישי) 73% מבני הנוער במגזר היהודי ו-85% במגזר הערבי דיווחו על מודעות למצב הכלכלי של הוריהם.
- ניכרת עלייה מסוימת בעניין של בני הנוער במצב הכלכלי לאורך הגלים, אך לא ברור אם מקורה בהתבגרות או באיום הכלכלי שיצרה תקופת הקורונה.

מחברות פיננסית של בני הנוער

- שיעור גבוה בהרבה של בני נוער במגזר הערבי עובדים (38%-55%) בהשוואה לבני נוער במגזר היהודי (10%-13%).
- בני נוער ממגזר ערבי מעורבים יותר בהחלטות הכלכליות של הוריהם (29%-46%) לעומת המגזר היהודי (10%-19%).
- רוב בני הנוער בשני המגזרים מדווחים שהם מתחשבים במצב הכלכלי של הוריהם (80% ומעלה בכל הגלים).

סגנון התנהלות כלכלית אצל ההורים

- שיעור גבוה יותר של הורים במגזר הערבי (44%-52%) מתכננים מראש את דפוסי ההוצאה על מזון בהשוואה להורים במגזר היהודי (35%-38%).
- במגזר הערבי יותר הורים מעודדים את ילדיהם לסייע בהכנסות הבית לעומת הורים במגזר היהודי

השלכות כלכליות של תקופת הקורונה - בני נוער

- רק אחוזים בודדים מבני הנוער במגזר היהודי מדווחים על הכרח בויתורים כלכליים, כולל בתקופת הקורונה, לעומת כחמישית מבני הנוער מהמגזר הערבי.
- אחוזים בודדים מבני הנוער במגזר היהודי נאלצו לוותר על צריכת מוצרים כולל מזון בשל המצב הכלכלי וזאת לעומת כחמישית מבני הנוער במגזר הערבי.

השפעות כלכליות של הקורונה - הורים

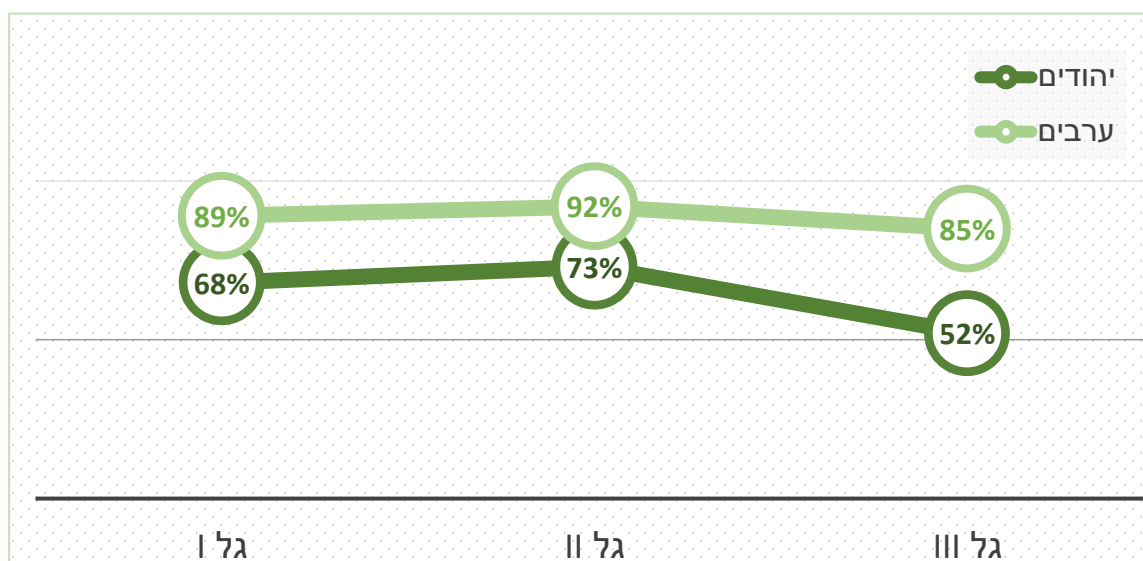
- בגל השני (תחילת הקורונה) ירדו שיעורי ההורים המדווחים על התמודדות כלכלית ללא קושי לכשליש בשני המגזרים. בגל השלישי ניכרת התאוששות במגזר היהודי, אך לא במגזר הערבי.
- כרבע מההורים במגזר היהודי ושליש מההורים במגזר הערבי דיווחו על צורך בויתורים כלכליים - אחוזים גבוהים משמעותית מאלו שדיווחו על ידי בני הנוער.
- כרבע מההורים במגזר היהודי וכשליש מההורים במגזר הערבי דיווחו על חששות משמעותיים לגבי היכולת לשלם תשלומי בית ולרכוש מזון למשפחה.

מודעות בני הנוער למצב הכלכלי

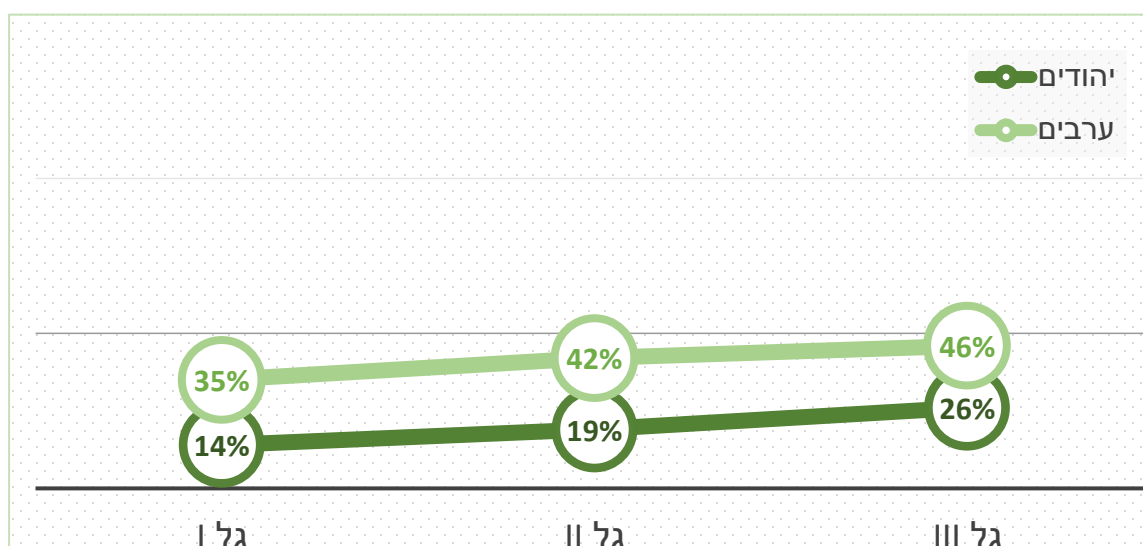
לאורך שלושת גלי הפצת השאלון נשאלו בני הנוער אודות מידת המודעות שלהם למצב הכלכלי בבית. מתוך שני התרשימים בהמשך עולה כי באופן כללי, ניתן לאמר שהמצב הכלכלי בבית מעסיק את בני הנוער מהמגזר הערבי יותר מאשר את בני הנוער במגזר היהודי.

קשה להסיק אם קיים שינוי במודעות או במידת העניין במצב הכלכלי עם הגיל כיון שבנתונים שלנו ישנה "התערבות" של תקופת הקורונה (גל שני ושלישי) ולא ברור לכן אם הגידול המסוים במידת העניין של בני הנוער במצב הכלכלי, מקורו בעובדה שהם מתבגרים או באיום הכלכלי שיצרה תקופת הקורונה.

אני מודע למצב הכלכלי של משק הבית/הוריי אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאד"

באיזו תכיפות אתה שואל על מצבם הכלכלי של הורייך? אחוזי המשיבים "באופן שוטף" או "לעיתים קרובות"

מחבורות פיננסית של בני הנוער

המושג מחבורות פיננסית מתייחס למידה בה בני הנוער מעורבים ומתחשבים במצב בכלכלי בבית.

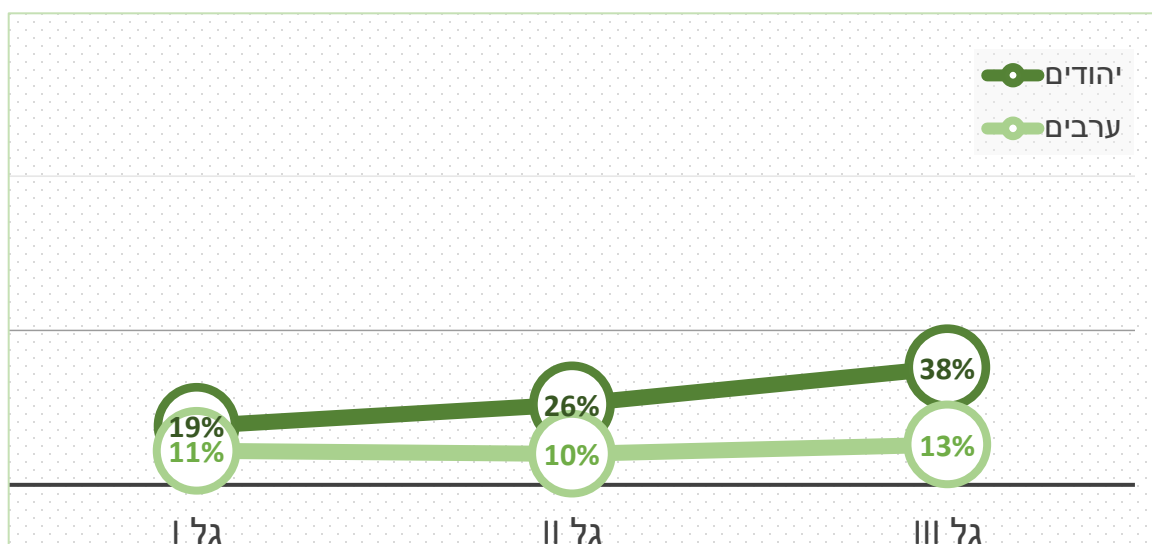
שלושת התרשימים הבאים מציגים ממדים של מחבורות פיננסית של בני נוער : עבודה/תעסוקה מחוץ לבית, מעורבות בהחלטות כלכליות בבית והתחשבות במצב הכלכלי בבית.

שיעור גבוה בהרבה של בני נוער במגזר הערבי עובדים (38%-55%) בהשוואה לבני נוער במגזר היהודי (10%-13%), כאשר ניכרת מגמת עלייה עם הגיל במגזר היהודי.

נראה כי בני נוער ממגזר ערבי מעורבים יותר בהחלטות הכלכליות של הוריהם (29%-46%) לעומת המגזר היהודי (10%-19%).

למרות ההבדלים בין קבוצות, רוב בני הנוער בשני המגזרים מדווחים שהם מתחשבים במצב הכלכלי של הוריהם (80% ומעלה בכל הגילים).

שיעור בני הנוער המעוסקים/עובדים לפי דיווחי בני הנוער

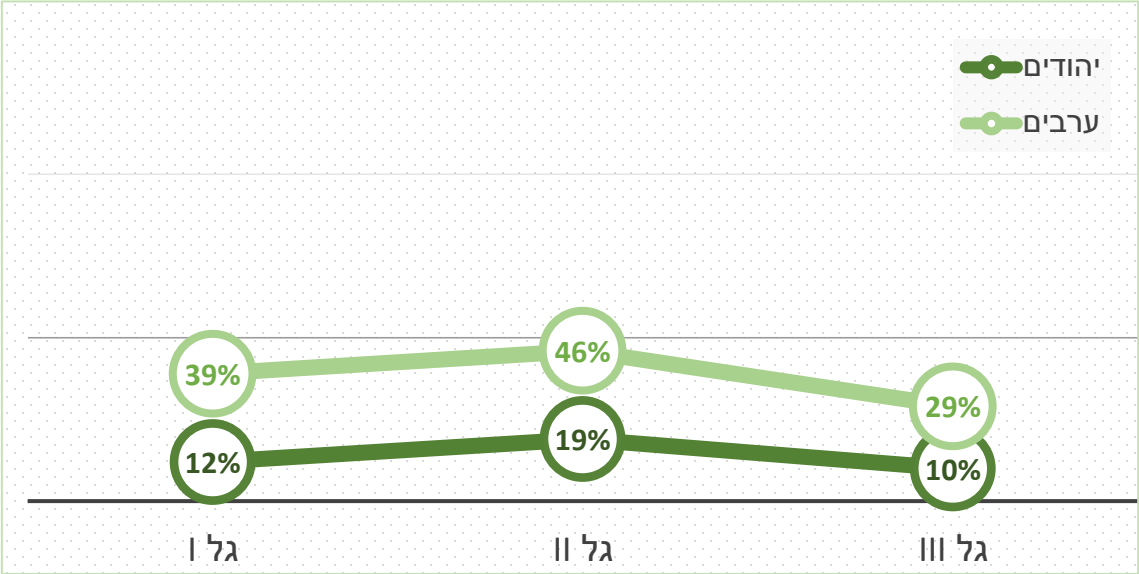

מחוברות פיננסית של בני הנוער

- המשך -

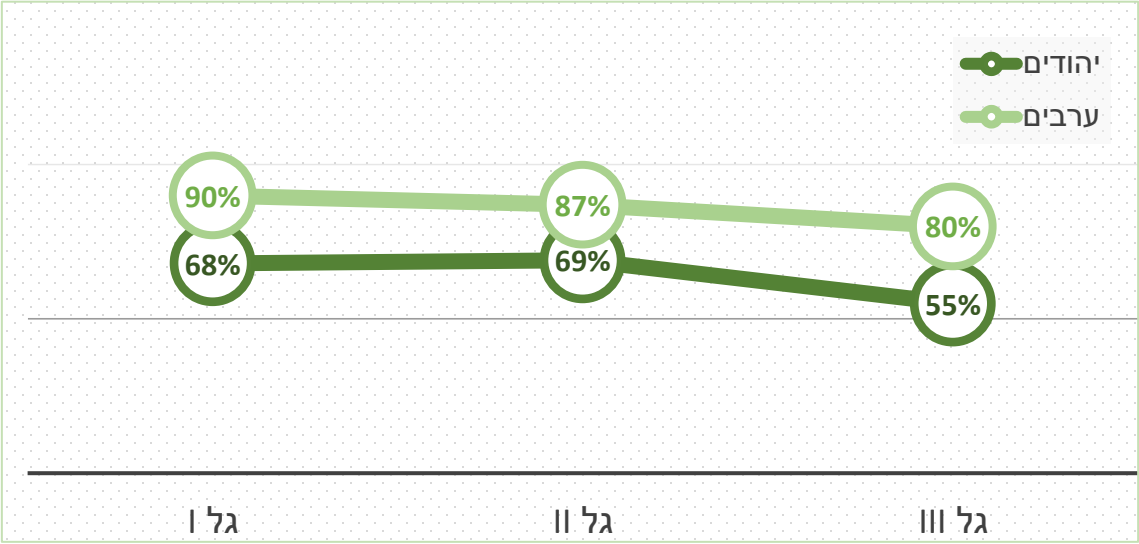
אני מעורב בהחלטות הכלכליות של הוריי

אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד"

אני מתחשב במצב הכלכלי של הוריי כשאני מבקש מהם דברים

אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד"

הורים – סגנון/דפוס התנהלות כלכלי

שלושת התרשימים הבאים מציגים דפוסי ההתנהלות הכלכלית של ההורים: תכנון מקדים של דפוסי הוצאה על מזון, עידוד הילדים לסיוע לכלכלת הבית ועידוד הילדים ליציאה לעבודה/תעסוקה בשעות הפנאי.

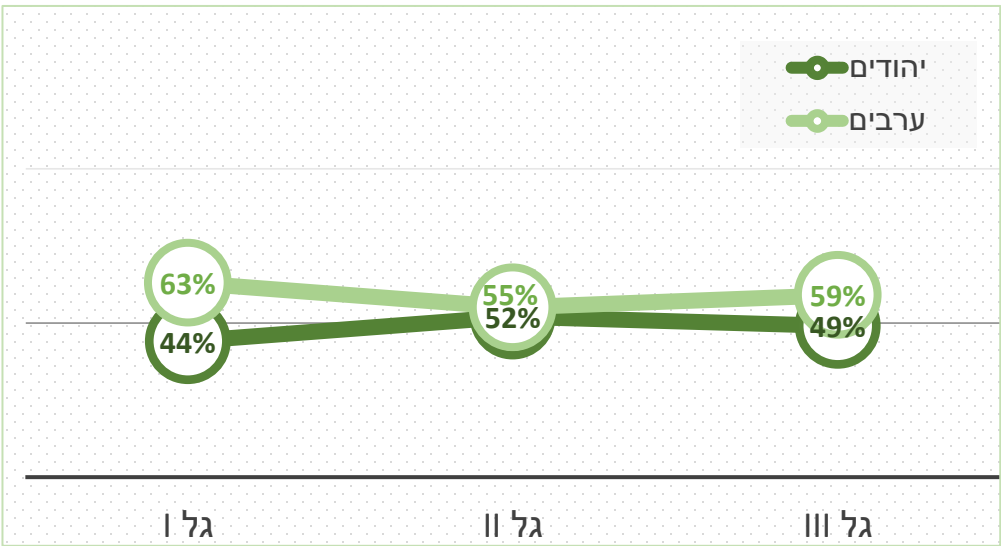
שיעור גבוה יותר של הורים ערבים (44%-52%) חושבים ומתכננים מראש את דפוסי ההוצאה על מזון בהשוואה להורים יהודים (35%-38%).

יותר הורים ערבים (59%-66%) מעודדים את ילדיהם לסייע בהכנסות הבית לעומת הורים יהודים (12%-21%).

עם זאת, הפער בין המגזרים מצטמצם כשמדובר בעידוד לעבודה בשעות הפנאי, לפחות בשני הגלים הראשונים, כאשר בין 30%-40% מההורים מעודדים את ילדיהם לצאת לעבודה בשעות הפנאי. בגל השלישי ניכרת עליה משמעותית בקרב ההורים במגזר הערבי, כשכמעט 60% מהם מדווחים כי הם מעודדים את ילדיהם לצאת לעבוד בשעות הפנאי, גם במקרה זה לא ברור האם מדובר בהסבר גילי או בהסבר הקשור למשבר הקורונה דווקא.

אני חושב/ת ומתכנן/ת מראש את דפוסי ההוצאה על מזון של משק הבית

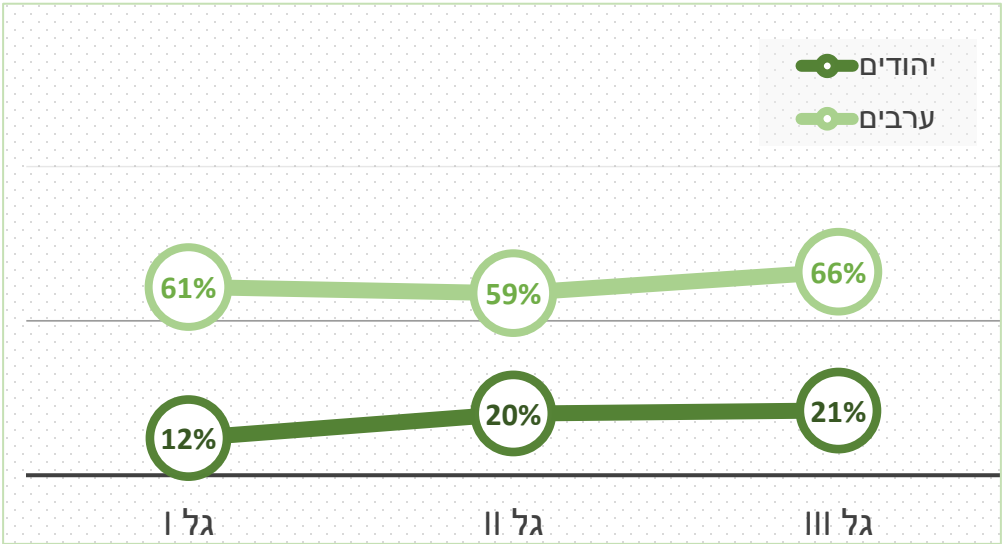
אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד"

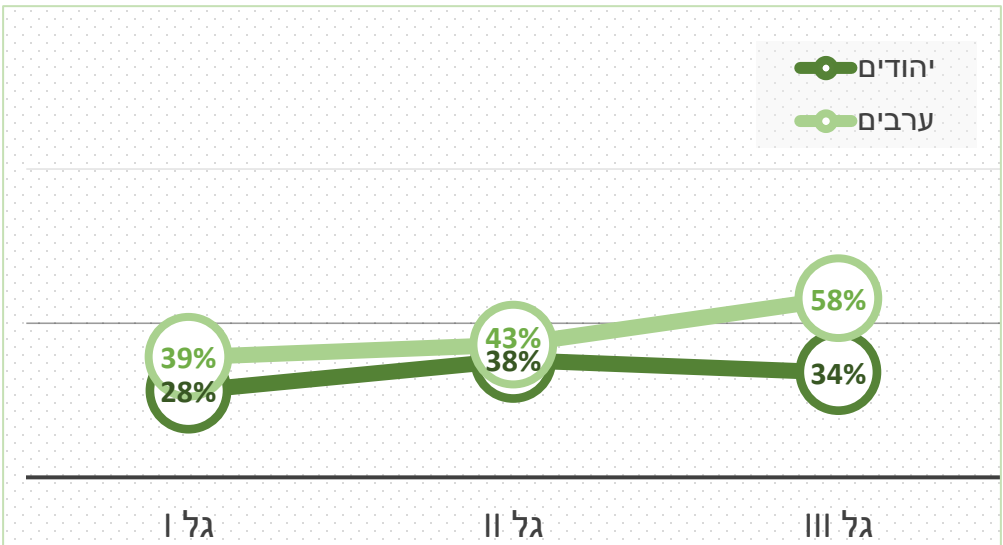
הורים – סגנון/דפוס התנהלות כלכלי

- המשך -

אני מעודד/ת את ילדי לסייע בכלכלת הבית (עזרה להכנסות של הבית)
אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד"

אני מעודד/ת את ילדי לצאת לעבוד בשעות הפנאי שלהם
אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד"

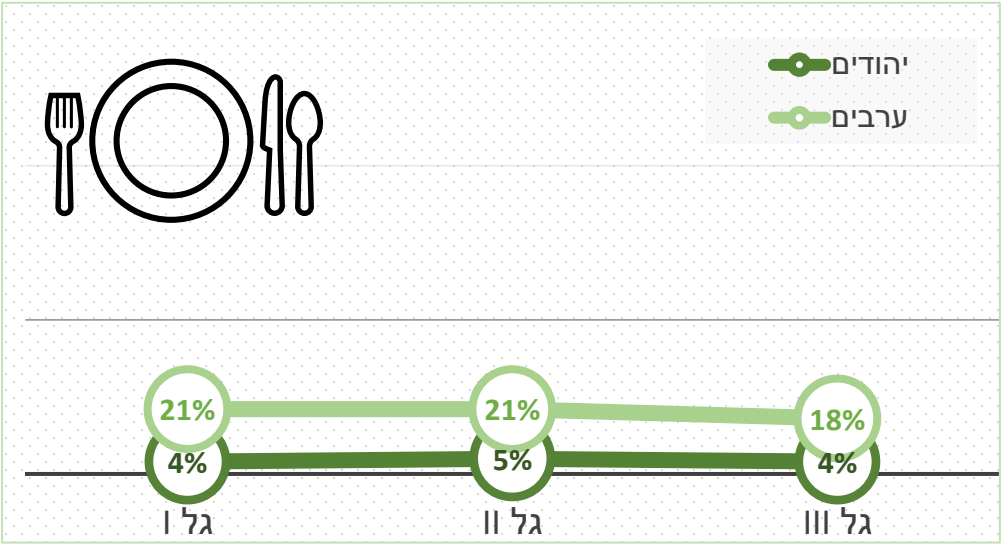
השלכות כלכליות של הקורונה - בני נוער

בני הנוער נשאלו על הוויתורים הכלכליים (בצריכת מזון ומוצרים) שנאלצו לספוג במהלך השנים, כאשר תוצאות הגל השני והשלישי מייצגות את השפעת תקופת הקורונה.

רק אחוזים בודדים מבני הנוער במגזר היהודי מדווחים על הכרח איזה שהוא, בויתורים כלכליים, כולל בתקופת הקורונה. קרוב לחמישית מבני הנוער מהמגזר הערבי מדווחים על הכרח קבוע בויתורים על צריכת מזון ומוצרים, כולל בתקופת הקורונה

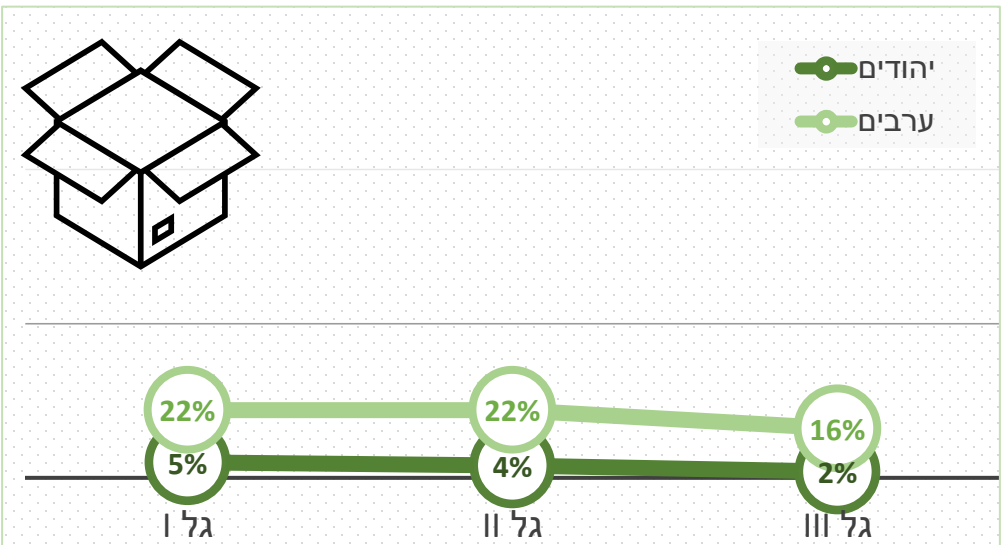
במהלך 12 החודשים נאלצתי לוותר על צריכת מוצרי מזון בשל מצבם הכלכלי של הוריי

אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד"

במהלך 12 החודשים נאלצתי לוותר על צריכת מוצרים בשל מצבם בכלכלי של הוריי

אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד"

השפעת כלכליות של הקורונה - הורים

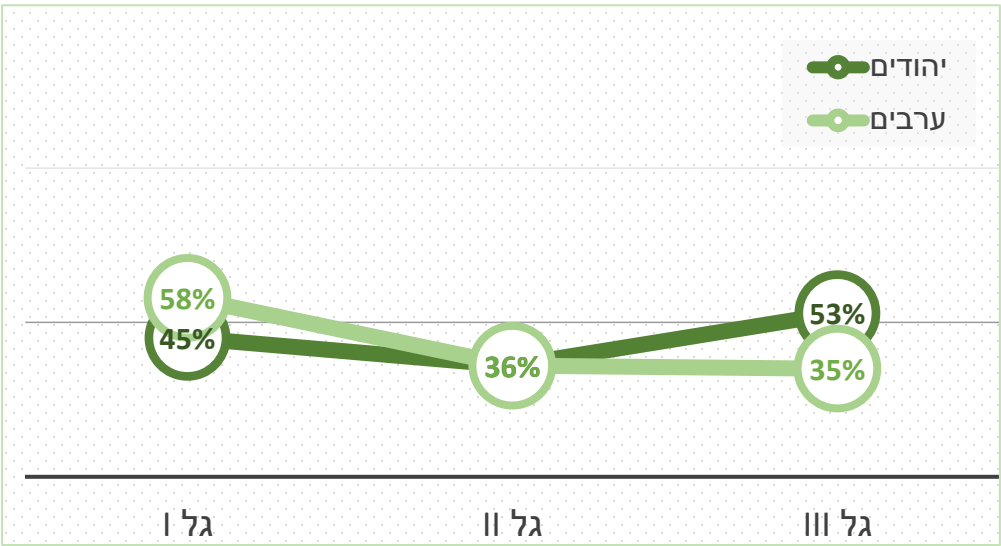
ההורים נשאלו על תפיסתם את המצב הכלכלי של משק הבית, על הצורך בויתורים כלכליים ועל החששות הכלכליים שלהם מהקורונה, שלושת התרשימים הבאים מתארים את תשובות ההורים לשאלות הללו, גם במקרה זה תוצאות הגל השני והשלישי מייצגות את השפעת תקופת הקורונה

בגל השני שמייצג את תחילת תקופת הקורונה מתגלים הפחדים והחששות של ההורים, כאשר ישנה ירידה משמעותית לכדי שליש בלבד מכלל אוכלוסיית ההורים המדווחים כי הם מסתדרים כלכלית ללא קושי. מעניין לראות כי בגל השלישי בקרב ההורים במגזר היהודי ישנה חזרה כמעט מלאה למצב טרום הקורונה אך ההורים במגזר הערבי עדיין חוששים.

כרבע מההורים במגזר היהודי מדווחים על צורך בויתורים כלכליים וכשליש מההורים במגזר הערבי מדווחים בצורה דומה. מדובר באחוזים גבוהים משמעותיים מהאחוזים בקרב בני הנוער, עדות לכך שבני הנוער אינם חשים את ההכרח הכלכלי באותה מידה כמו הוריהם.

בגל השלישי נשאלו ההורים ישירות אודות חששות כלכליים בתקופת הקורונה. גם כאן נמצא כי רק כרבע מבין ההורים במגזר היהודי וכשליש מההורים במגזר הערבי דיווחו כי היו להם חששות משמעותיים אודות היכולת לשלם את תשלומי הבית ולרכוש מזון למשפחה.

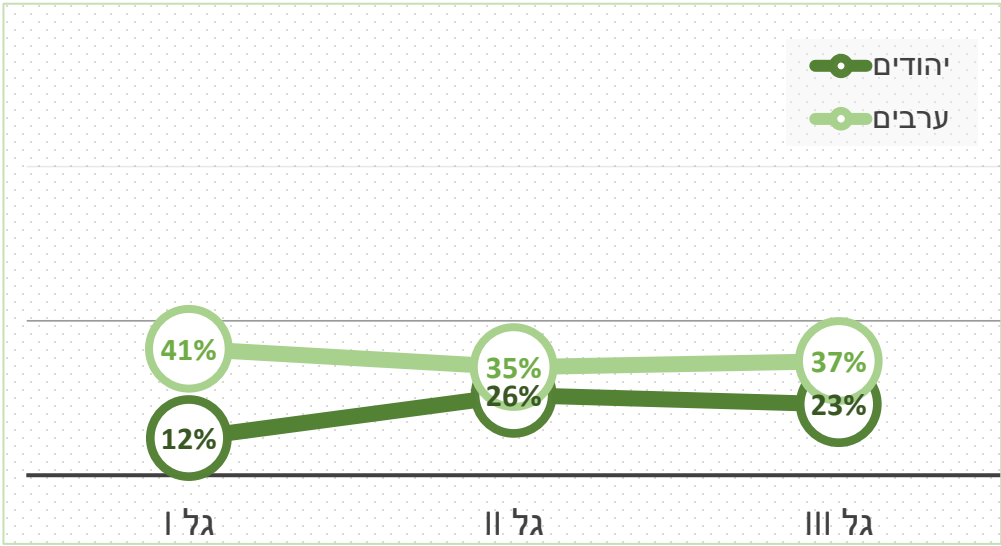
אני מאמין שאנחנו מסתדרים כלכלית ללא קושי אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד"

השפעת כלכליות של הקורונה - הורים

- המשך -

במהלך 12 החודשים נאלצנו לוותר על צריכת מוצרים אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאד"

במהלך תקופת הקורונה חששתי, ש...

אחוזי המסכימים "במידה רבה" או "במידה רבה מאד" (משיבי הגל האחרון בלבד)

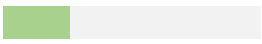

לא יהיה לי מספיק כסף לקנות אוכל עבורי ועבור משפחתי

לא אוכל לשלם את המשכנתא, שכ"ד או חשבונות אחרים בזמן

יהודים

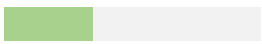

26%

22%

ערבים

35%

34%